

KOVÁCS GYÓZÓ

Az utolsó tatárjárás

Az 1683 óta tartó török elleni felszabadító háborút az 1699. január 26-án megkötött karlócai béke zárta le, melynek nyomán Magyarország nagy része felszabadult a kb. 160 évig tartó török uralom alól. Török kézen maradt azonban a Temesi bánság, a Szerémség keleti vége. A békét 25 évre kötötték, azonban a császár és a török szultán hamarosan újból egymással háborúzott.

Musztafa szultán belebukott a békekötésbe, utódjától – a palotaforradalommal hatalomra került Ahmedtől – alattvalói az elvesztett területek visszaszerzését várták. A másik oldalon a Habsburgok számára a spanyol örökösödési háború nem az eredeti céloknak megfelelően zárult, Spanyolország trónjára Anjou Fülöp került. A terjeszkedő francia hatalom elől a Habsburgoknak vissza kellett húzódnuk. Erre a Duna vonalán kínálkozott megfelelő terület, ahonnan később új erővel vissza lehet térni nyugat felé. Ehhez azonban a Duna vonalát biztosítva, lehetővé kellett tenni, hogy nyugodtan lerakhassák egy új birodalom alapjait, ezért a karlócai békében török kézen maradt területeket vissza kellett foglalni. Ráadásul a bécsi udvar számára az emigráns kurucok és Rákóczi Ferenc személye is nyugtalanságra adott okot; attól tartottak, hogy a törökök a kurucokat is bevonják a háborúba.

Mindezek miatt a fegyveres összecsapás elkerülhetetlenné vált, amelyre kiváló ürügyet és alkalmat adott a törökök Velence elleni támadása 1715-ben, amikor az Oszmán Birodalom dicsőséges hadserege elfoglalta a Velence birtokában lévő görögországi Moreát. Károly császár esetleges fenntartását a fegyveres beavatkozással szemben végleg megszüntette az a hír, hogy 1715. szeptember 2-án meghalt XIV. Lajos francia király, akinek elhunytával Károly úgy vélte, egy lehetséges hátbatámadás kockázata nélkül vállalhatja a török elleni háborút.

A háború során 1716. augusztus 5-én Savoyai Jenő és csapatai döntő vereséget mértek a nagyvezír seregére Péterváradnál, majd október 13-án több, mint egy hónapi ostrom után Temesvárt is visszafoglalták.

A következő évben a császári hadvezetés célja a stratégiai fontosságú Belgrád – azaz Nándorfehérvár – visszafoglalása volt. Ahmed szultán készült erre, és próbálta csökkenteni a veszélyt. A török hadvezetés haditervének szerves része volt Erdély és Felső-Magyarország tatárok által való lerochanása. „Irányított” bevetésüknek kettős oka volt. Egyrészt szerették volna megosztani a Magyarországon állomásozó Habsburg haderőt, ami-

nek következtében az a fő hadszíntérről – Nándorfehérvár és vonala – kénytelen lett volna csapatokat elvonni; másrészt abban bíztak, hogy a magyarországi elégedetlenkedők ismét fellázadnak, és a tatárokkal bejövő kurucok mellé állnak.

A török–tatár–kuruc együttműködésre már a Rákóczi-szabadságharcban is sor került. Bár a hivatalos török–tatár beavatkozás elmaradt, mégis sokan álltak be a kurucok zsoldjába.

Most az emigráns kurucok igyekeztek aktívan bekapcsolódni a hadieseményekbe, és ezredeket próbáltak szervezni. Gróf Eszterházy Antal, gróf Bercsényi Miklós, Horváth Ferenc, gróf Forgách Simon, Csáky Mihály a legismertebbek azok közül, akik a török–tatár csapatok kíséretében akartak bejutni az országba.

Időközben mind a császári haditanács, mind az érintett erdélyi és magyarországi megyék értesítéseket szereztek a várható tatárjárásról, és a határokat már nyár közepére megerősítették, így a Kárpátok átjáróit Kőrösmezónél és Borsánál; valamint eltorlaszolták az Ojtózi, Gimesi, Besztercei, Láposi és Telcsei szorosokat is. Savoyai Jenő azonban nem vont el jelentős erőket a fő hadszíntérről, és nem küldött csapatokat Erdélybe és Felső-Magyarországra, azaz a szultán terve, hogy megossa a császáriakat, nem sikerült. Savoyai az érintett területek védelmét a magyarokra bízta, vezetőjüké gróf Károlyi Sándort tette meg, az Erdélyben tartózkodó csapatok élén pedig gróf Steinville tábornagy állt.

És kik voltak a támadók? A krími tatár kán fia lovasai élén; a hotini pasa seregével; a moldvai vajda, Rakovicza Mihály csapataival, gróf Eszterházy Antal néhány száz bujdosó magyarral; összesen kb. 15–20 ezer fő. A tatárok közvetlen parancsnoka a krími kán fia volt, de a moldvai és az többi had élén Rakovicza állott, akinek a terve egy váratlan támadás volt. Azonban a nyári készülődés hónapjai alatt elterjedt a támadás híre, terve, ezért a vajda cselhez folyamodott. Ugy tett, mintha dél felé, a fő hadszíntér irányába vonulna, valójában befelé nyomult, annyit mutatva seregéből, amennyi szükséges volt a megtévesztéshez.

A csel be is vált. A rosszul megerősített és védtelen Radnai szoroson törtek be 1717. augusztus 20-án, ahonnan (már) 1241-ben is végigdúlták az országot.

Tervük az volt, hogy egy csapatot hátrahagynak őrizni a szorost, a többiek pedig kétfelé válnak: a tatárok nagy része a krími kán fia vezetésével a magyarországi megyék ellen indulna, míg Rakovicza csapatai pár ezer tatárral megtámogatva Erdély ellen.

E plánum azonban kivihetetlen volt, mivel az erdély-máramarosi szorosok áttörhetetlenek voltak, ezért a kb. 20 ezer főnyi had együtt maradt egész Besztercégig, s csak külvárosának feldúlása után vált szét. A kán fia a rettegi és a dési vonalon Magyarországra, Belső-Szolnokra tört; Rakovicza pedig a Maros mellékén Mezőség felé Doboka, Kolos és Torda megyékre.

A lakosok kezdetben nemigen menekültek, ennek különféle okai voltak. Egyrészt már hónapok óta várták a támadást és rettegetek, ami kissé el-tompíthatta éberségüket és érzékenységüket a vész iránt, másrészt a nyári munkát létfenntartásuk miatt el kellett végeztetniük, végül biztak a Marosvá-sárhelyen állomásozó Steinville grófban és katonáiban.

Augusztus 25-én a kán fiának hordái elérték Magyarországot, útközben a fősergeből portyázó oldalágak indultak rablóútjukra. A foglyok tömege a főserég háta mögött jött, ami lassította annak előrehaladását, így a portyázók messze előre megelőzték azt. Ez lehet a kulcsa annak, hogy miért olyan eltérőek a feljegyzések adatai a tatárok megjelenésére nézve, akik egyébként erősen védett várost vagy helységet nem mertek megtámadni.

Az Erdélyben hadakozó Rakovicza számára hamarosan véget ért a hadjárat, ugyanis Jenő herceg nándorfehérvári diadalának hírére menekülésbe kezdett, és az emberei által őrzött radnai szoroson keresztül kivonult, majd maga után ismét eltorlaszolta a szorost. Vele távozott Eszterházy Antal gróf is embereivel, így a tatár és török segítséggel visszatérni szándékozó kurucok még csak Magyarország határaihoz sem jutottak el.

A másik rész harcosai Szatmár, Ugocsa megyében sok községet elpusztítottak. Különösen sokat szenvedett Szatmár, Bereg, Ugocsa megye, valamint Doboka, Kolos, Torda, Beszterce és Kóvár vidéke.

Augusztus 27-én Batárfalu határában a tatárok tábort ütöttek, ahol fogadták a foglyokat, zsákmányt, váltságpénzt. Innen azonban gyorsan távoznuk kellett, mert olyan hírek érkeztek, hogy a környék nem bántott része fegyverkezik, valamint az erdélyi moldva határ had oszlóban van, ami igaznak is bizonyult.

Ugyanakkor Károlyi gróf attól tartván, hogy seregének zömétől elvágják, elhagyta Szatmárt, és Tokajba vonult, majd parancsot adott a bihari, szabolcsi, szatmári népfelkelés megindítására, ami a késői intézkedés ellenére elég gyorsan megtörtént, de a gyorsan kivonuló tatároknak, akik Máramaros felé tartottak, útközben rabolva, pusztítva, már semmi komolyabb kárt nem okozott. Szeptember elsején Visk koronaváros alá értek, itt érte őket a huszti várparancsnok kirohanása, akit Sztójka Zsigmond a népfelkelés élén támogatott. A tatárok további gyors vonulásra kényszerültek az Iza-völgy felé.

Az Iza-völgyi Barczánfalva község határában volt a „Cigányok sírhalma” nevű szoros, ahol a tatárokat újabb vereség érte: a Bagossy László vezérlete alatt álló népfelkelés egyesülve a Nagy Zsigmond, Szaplóczay Simon és Sztán János szolgabírák vezetése alatti técsői, szigeti hajdúkkal erős csapást mértek a tatárra. Ekkor Bagossy a közte és a megyebeliek közötti surlódások miatt elhagyta a csatateret és a vármegyét. A tatárok pedig szeptember 3-án megérkeztek Borsára (kb. 8-10 ezernyi fogollyal).

Borsa papja, Sándor Lupu – azaz Farkas – volt, aki rész vett a Rákóczi Ferenc alatti hadjáratokban, ezért tapasztalatokkal rendelkezett hadügyi téren, és ő szervezte most népet a harcra. Borsától 9 és fél kilométerre

található a Sztrimtura–szoros – itt akart Sándor leszámolni a tatárokkal, ezért lezáratta a szoros kijáratát.

A tatárok előtt két út jöhetett számításba, mégpedig a Csiza-völgy és a Visó-völgy. Sándor egyik kéme rávette a kán fiát, hogy a Visó-völgyet válassza. A kánfi így is döntött, és hamarosan elértek a Sztrimtura–szoros közelébe, ahol éjszakára pihenőt tartottak, letáboroztak.

Szeptember 5-én reggel Dunka László, Balog György, Sztán János, Szaplóczay Simon és Karácson Tivadar embereikkel elkezdtek puskázni a tatár tábornokot. A tatárok erre menekülni kezdtek – a szűk hely miatt csak oszlopban –, és beértek a szorosba, ahol kövek és fák zúdultak rájuk, valamint a románok és a magyarok, akik együtt irtották őket. A foglyok közül sokan elesetek, de a többiek megmenekültek. A szorosból a tatár hadnak kb. a fele menekült ki, de őket újabb csapás érte: egy felhőszakadás miatt bekövetkezett hegyomlás és egy felduzzadt patak mintegy 2000 tatár halálát okozta.

A kán fiának sebesülten ugyan, de sikerült elmenekülnie Moldvába. Csak másnap érkeztek meg a Károlyi gróf által küldött segédcsapatok, s ezek is nem voltak hajlandók a tatárok üldözésére, hanem a tőlük visszacszerzett zsákmányból jól megrakodtak, és visszavonultak Szigetre.

Így ért véget a Magyarország elleni utolsó tatárjárás.

IRODALOM

1. HORVÁTH Jenő: *Szavojai Jenő. A dunai monarchia kialakulása*, Budapest, 1941. 330.
2. KARÁCSON Imre: *Rákóczi-emigráció török okmányai*, (ed.) Budapest, 1911. Magyar Tudományos Akadémia kiadása, 165.
3. KARÁCSON Imre: *Törökországi magyar ezredek 1717-ben. Hadtörténeti Közlemények*, 12/1911/ 327-334.
4. SZEKFI Gyula: *A száműzött Rákóczi*, Budapest, 1913. Magyar Tudományos Akadémia kiadása, 418.
5. SZILÁGYI István: *Az utolsó tatárjárás* (ed. Szilágyi István–Szatháry Károly: Szigeti album, Pest, 1860. 324.), 284-319.
6. THALY Kálmán: *Károlyi Sándor hadi előterjesztése és észrevételei az 1717-i tatárjárásról*, Századok, 1/1867/ 55-68.